

nem-tevésben. Mi vagyunk, akik mesélünk, akik mindent látunk, értünk, ez a mi volt jelenünk, ezért mindenhol ott vagyunk, mint egy idegesítő Nagy Testvér, aki hol nő, hol férfi, hol ávos tiszt, hol Koren anyjának munkatársa. A megfigyelők. Saját múltunk krónikásai. Már akinek ez a múltja. Mert amíg az olvasónak le nem esik, hogy ki is az, aki beszél, ez a „mi” folyton kizökkeneti a sodrásból, ha nem lenne elcsépelve, azt mondhatnánk: elidegeníti. Hiszen az olvasó egyedül marad, kívül érzi magát ezen a közösségi körön, különösen az, aki sem a megfigyelőkhöz nem tartozott-tartozik, sem a megfigyeltekhez. Aki szereti Závada ízeit, figuráit, kacskaringós cselekményszövését, az most sem fog csatlakozni.

SIMON IZABELLA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2004,*
413 oldal, 2690 Ft)

ALBERT GÁBOR:

Hullámok és a part ***Öt kisregény***

Albert Gábor kisregényei 1967 és 1988 között keletkeztek. Közülük csak a címadó írás és a *Meghal az élő, újra születik a holt* játszódik (feltehetőleg) a „gulyáskommunizmus” alatt, mégis ez a korszak jelenti a kulcsot

mindegyikük esetében. Nemcsak a világháború körüli évek (*Vésszófutás*), nemcsak a Bach-rendszer (*F. Miklós Oravicán*), hanem a trójai háború kora (*Az istentagadó*) is egyértelmű analógiákat kínál a kádári „konzolidációhoz”.

A *Vésszófutás*ban lazán kapcsolódó mozaikokból áll össze – a kisvárosiasság, majd a háború távlatában – az elbeszélő gyermekkora: a védettség és a kiszolgáltatottság jeleit váltakoznak. Hasonló kettősség jellemzi Neoptolémoszt is, Akhilleusz fiát, aki *Az istentagadó* főszereplője. Az ernyedt idillben nevelődő ifjú apja nyomába szeretne lépni, ezért boldogan hajózik el Odüsszeusszal Trója alá, de kiderül, hogy a görög „hősök” szólamai mögött kicsinyesség, züllöttség és képmutatás rejlik. Csak egy jóslat miatt csábították magukkal, mely szerint az ő jelenléte kell Trója bevételéhez. Nem egy eszmény érvényesítése a cél, hanem a mindenáron való győzelem, amely a cselre és a hazugságra épít. Az idill védettsége és a – nyílt és rejtett – kényszerek okozta tehetlenség az a két pólus, amelyek közt nincs középút, így nincs érett jellem, igazi hivatás sem. Állandóan a gyermekség, amelynek önmegmutatási vágya (például: „próbáltam elképzelni azt a másik világot, amely tele van dicsőséggel, harccal, ahol végre megmutathatom, ki vagyok”) mindig bajt okoz. (A bizonyításvágy sodorja veszélyes kaland-

ba a *Vésszófutás* elbeszélőjét is: „Egy rendőr és egy orosz katona állt az ajtóban. Nekem nem kellett volna elmennem, de felnőttnek akartam tudni magam.”) A hamis önértékelés és a töredezett jellem számos következményét és stációját villantja fel a szerző. Ilyenek az állandósuló rossz közérzet, a kábulat keresése és a világot álomszerűnek, az embereket bábszerűnek érzékelő valóságvesztés. Ez a világ tálcán kínálja magát a manipuláció számára. Amelyből, úgy tűnik, nincs kiút: mikor Neoptolémosz elkeseredésében a görögöket kezdi kaszabolni, kiderül rólok, hogy csak álruhás trójaiak voltak.

A hatvanas évek végén keletkezett két fenti művet a közös problematika ellenére több stílusbeli sajátosság választja el a hetvenes évek két írásától, a *Hullámoktól* és a *Meghal az élőtlől* (az időrendben utolsó *E Miklós Oravicán* valahol a két csoport között helyezhető el). A *Vésszófutás* és *Az istentagadó* világos szerkezetű, plasztikusan részletező, érzékletes (többek között a gyermekkor érzékelésörömét is kifejező) nyelvű és egyes szám első személyű elbeszélését a későbbi művekben felváltja a különböző helyzeteket állandóan egymásba csúsztató, késleltetésre és elhallgatásra épülő fogalmazás, a tudatábrázolás közvetlenségét pedig már a belső monológok biztosítják. A váltás ösztönzője – a még a korábbinál is pangóbb álla-

potok és az irodalmi korszerűség kihívásai mellett – az a remény lehetett, hogy mindez talán jobban megalapozhatja a tudat mozgásának bemutatását. A kallódó hős esetében (*Meghal az élő*) viszonylag sikeres is az új módszer, bár a kimódoltság itt sem tagadható. A *Hullámok* viszont kudarc: a zavarosan adagolt részek nem újfajta objektivitást eredményeznek, hanem – a korban talán modernnek ható – modorosságot; az összefüggéstelenség nem felkelti, hanem lelohasztja az olvasó érdeklődését.

Mindegyik történet felfogható beavatásként. Ez a beavatás azonban csak a helyzet hazugságára döbbsent rá, rajta túllépni nem segít. Sem a pusztá menekülésvágy, sem a bűnözővé válás, sem az öntudatosan vállalt árulás (*E Miklós Oravicán*), sem a kallódás álszabadsága nem nyit igazi távlatot.

STURM LÁSZLÓ

(Pont Kiadó, Budapest, 2004, 205 oldal, 2220 Ft)

SZEPES ERIKA:

Ördöggolyó

„[...] kedvenceim azok az elefántcsont-káprázatok voltak, amelyeket egyetlen agyarból faragtak ki, úgy, hogy a legkülső csipkésre faragott